

ÉRTESÍTŐ
1962 DECEMBER

NAGY JÓZSEF

1879. V. 20 - 1962. XI. 4

és a magyar exlibrisgyűjtés

Ismeretlen, fiatal tanár tünt fel 1903-ban Debrecen utcáin. Az Orosházán, 1879. május 20-án született fiatal tanár nem volt kezdő pedagógus; mielőtt a debreceni társ. polgári iskolához került, már több évi orosházi és siklósi pedagógiai gyakorlat volt mögötte. A fiatal tanárt, mint kitűnő nevelőt csakhamar megkedvelték nemcsak a diákok, de a szülők, Debrecen polgárai is. Nagy Józsefet azonban - bár a tanítást hivatásának érezte - nem elégitette ki a katedra; alkotókedve más területeken is kielégülést keresett. Mint turista, akit minden táj és minden ember érdekelt multjával és jelenével együtt, hosszú élete során nemcsak Magyarország nevezetesebb tájait és városait kereste fel, de beutazta Olaszországot, Németországot, Ausztriát, Lengyelországot és Jugoszláviát is és mint a történelem és a művészeti emlékek fáradhatatlan kutatója, érdeklődésével csakhamar új hazája, Debrecen város multja felé fordult. Így bukkant rá Debrecen régi grafikai kulturájának emlékeire, a debreceni rézmetsző diákok működésére, az első magyar rézmetszetű geográfiai atlaszra, a rézmetszetű könyvcimlapok, céhlevelek gazdag sorára és a debreceni kollégium, meg a régvolt debreceni civisek exlibrisre. Ez a felfedezés, meg a Művészet, valamint az Iparművészet c. folyóiratokban itt-ott közölt exlibrisek adták neki az indítékot arra, hogy maga is beálljon az exlibrisgyűjtők akkor még igazán nem népes táborába.

Exlibrist gyűjteni azonban a század elején nem volt könnyű feladat Magyarországon. Régi exlibriseink elfeledve porosodtak közkönyvtáraink polcain őrzött régi fóliánsokban, a századforduló művészgenerációja exlibrisrel alig-alig foglalkozott, az a pár gyűjtő pedig, akit a mostoha körülmények nem riasztottak el a gyűjtéstől, leginkább az osztrák és német exlibrisgyűjtők

keretén belül hódoltak nemes szenvedélyüknek. A részvétlenség következtében az első magyar cserejegyzék is csak a hirdetések között látott napvilágot a Művészetben és a helyzet csak akkor javult valamiképp, amikor az Iparművészeti Múzeum 1903-ban megrendezte az első magyarországi exlibriskiállítását. A gyűjtés azonban saját lap nélkül nehéz, mert vételre ritkán kerül alkalom; az egyébként jóhírű és igen mozgékony magyar antikváriatus sem akkor sem azóta nem foglalkozik exlibrisrel. Nagy József is csak 1903-ban jutott el odáig, hogy Toroczkai Oswaldal megalkotta az első két lapját, /Csikós-Anonymus/ melynek nyomdai előállítását még Budapesten történt. Ettől az évtől számíthatjuk Nagy József gyűjtői tevékenységét, mert két saját lapja birtokában csakhamar felvette a kapcsolatot a hazai

DIENES J. (LITOGRAFIA)

MENYHÁRT JÓZSEF FAMEZTSÉGE

és a külföldi gyűjtőkkel és főleg a spanyolokkal épített ki korán igen gyűmölcsöző kapcsolatot. Torozzka után Dienes János készítette Nagy József részére 1910-ben és 1911-ben négy litográfiai exlibrist /Ülő férfiat, Kendőse leány, Cserepek, Férfifej/. Dienes, aki később ismert arcképfestővé küzdötte fel magát, exlibrist később esem alkotott. E litográfiai lapok már Debrecenben készültek és kivitelük Kleinfeller Károly könyvnyomdász szakmai hozzáértéséért dicsérik. 1911-ben Király Jenő készítette két lapot gyűjtők részére. /Virágszedő, litogr.-Tölgyfa, litogr./ Király Jenőnek is ezek voltak egyedüli exlibrisai. A magyar exlibrisgyűjtők ezekben az években a "Szent György Céh Magyar Amatőrök és Gyűjtők Egyesülete" körül tömörültek, amely 1913-ban megrendezett nemzetközi exlibriskiállításával ismét nagy lökést adott a magyar exlibrisgyűjtés ügyének. E kiállításon már Nagy József lapjai is szerepeltek. A kiállítással egyidejűleg a Szent György Céh folyóirata, "A Gyűjtő" exlibris különszámot adott ki Siklóssy László szakavatott szerkesztésében és e kiadvány Nagy József lapjait ugyancsak közölte. Érdekes kulturtörténeti adalék, hogy az 1913-ban, ugyancsak a Szent György Céh által kiadott első önálló magyar cserejegyzék 39 magyar gyűjtőt sorol fel, akik közül 1962-ig már csak Nagy József élt.

Nagy szerepe volt Nagy Józsefnek abban is, hogy Haranghy Jenő, a két világháború közötti időszak legtermékenyebb magyar exlibrisművésze érdeklődése már debreceni diákkorában, 1911-ben az exlibris felé fordult. Haranghy Jenő Nagy József részére 1911. és 1929. között két litográfiai, kilenc klisé, egy ólomvetszetti és három rézkarcexlibrist alkotott. Nagy József ösztönző ereje és Haranghy Jenő termékeny művészete sokban hozzájárult ahhoz, hogy Debrecen lassanként exlibrisgyűjtő központtá alakult.

Nagy József gyűjteményében az első világháború nehézségei ellenére is szaporodtak a lapok. 1918-ban nyolc illusztrációval díszített cikket írt a Debreceni Képes Kalendáriumba /62-65.p./ "Debreceni könyvjegyek" címmel, amely azonban ösztönző hatást a nehéz időkben már nem igen tudott elérni. A vesztes világháború kényszerű szünetet parancsolt Nagy József gyűjtőtevékenységében is.

Nagy József 1928-ban kezdett újra gyűjtéshez. Új lapjait Haranghy Jenő mellett Várkonyi Károly, Vadász Endre, Menyhárt József, G. Szabó Kálmán, Oláh István, Nagy S. János, Nagy Ferenc, Oláh István, Báncsok Tamás és Drahos István - 1945. után pedig Stettner Béla készítették. 1908. és 1961. között 45 lap készült Nagy József részére, amelyek a csereforgalom révén nemcsak hazánkban, de külföldön is ismertté tették a művészek mellett a gyűjtő nevét is.

Nagy József sokoldalú gyűjtőtevékenysége mellett sem feledkezett meg sem a múzeumokról, sem arról, hogy ezóban és írásban minél több hívet szerezzen a magyar exlibrisnek. A Déri Múzeumnak ajándékozott debreceni exlibrisgyűjteményével a híres múzeum exlibrisgyűjteményének az alapjait vetette meg, 1928-ban pedig cikket írt a Debreceni Szemlébe "Debreceni könyvjegyek" címmel és ez

a 4o Haranghy exlibrisrel illusztrált tanulmány ugyanabban az évben külön is megjelent. Ugyanebben az évben a debreceni Nyári Egyetem keretén belül saját gyűjteményéből kiállítást szervezett és előadást tartott. Ez volt Magyarországon az első vidéki exlibriskiállítás.

A gyűjtőélet újraindulása csakhamar felvetette egy exlibris-egyesület megalapításának a szükségességét is. Megint csak Nagy József állt ki a gátra és ő volt az, aki Arady Kálmán és Pinterits Tibor egyenértékű segítségével és közreműködésével 1932-ben életre hívta a Magyar Exlibrisgyűjtők és Grafikabarátok Egyesületét, a MEGE-t, amely 1932-től 1944-ig működött és klubestjeivel, Kisgrafika c. folyóiratával /1937-1944./, valamint kiadványaival és a magyar és külföldi gyűjtők és művészek közötti kapcsolatok tervszerű kiépítésével igen nagy lendületet adott a magyar exlibrisgyűjtés ügyének.

Időközben Debrecenben új grafikuageneráció nőtt fel és új gyűjtőtábor alakult. Nagy József a debreceni Nyári Egyetem 1931. évi előadásorozatában /aug. 11-én, 14-én és 17-én/ ismét tartott egy előadást "Az exlibris és gyűjtése" címmel, ismét felszítva a gyűjtőkedvet saját szűkebb hazájában. A debreceni exlibrisművészek /G. Szabó Kálmán, Vadász Endre, Menyhárt József, Bánszky Tamás, Oláh István - hogy csak a nevesebbeket említsük / jelentősége lassanként túlnőtt Debrecen határain, a gyűjtők száma is örvendetesen gyarapodott és amikor elhangzott a kívánság egy debreceni gyűjtőegyesület megalakítására, megint csak Nagy Józsefre hárult a szervezés nehezebb feladata. Így jött létre 1935-ben az "Aitói Bírer Céh", amelynek elnöki tisztét a Nagy József hatására gyűjtőteni kezdő és az ország legnagyobb exlibrisgyűjtőjévé vált Soó Rezső professzor töltötte be, saját magának a szerény; de annál több munká-

STETTNER BÉLA LINÓMETSZETE

val járó alelnöki tisztséget tartva fenn. E mellett elvállalta még az egyesület 1935-ben indult folyóiratának - mindmáig a legszebb magyar exlibrisfolyóiratnak, a "Magyar Exlibris"-nek szerkesztését is. A folyóiratban megjelent cikkei, szerkesztői gondossága és izlése mind azt mutatják, hogy fáradhatatlan volt, valahányszor szívügyének, a magyar exlibrisgyűjtésnek érdekéről volt szó. Nagy József, mint alelnök-szerkesztő tevékeny részt vett a Céh debreceni és nyiregyházi kiállításainak megszervezésében is.

Az évek gyorsan morzsolódtak le Nagy József életében, mert munkás élet volt az élete. 1903-tól 1932-ig a debreceni társulati, 1932-33-ban a debreceni városi, 1933-tól pedig a debreceni ref. kollégiumi polgári iskolában tanított, a II. világháború után innen ment, mint igazgató nyugalmába. Pedagógiai munkásságát nemcsak az iskolában fejtette ki, hanem a szakajtóban is; pedagógiai irányú önművelésének és cikkeinek fellelője két hasábra rug Deák Gyula "Polgári iskolai író tanárok élete és munkái" c. bibliográfiájában.

Nagy József, mint a magyar föld és a magyar nép szerelme, nemcsak exlibrist gyűjtött, hanem népi szerepeket, himnuszokat és érmeket is. Nyolcszáz darabból álló festett és kovácsolt himnusz-

tojásgyűjteménye a budapesti kiállításon is csodálatot váltott ki. Éremgyűjteményében a debreceni vonatkozású érmekezen volt a hangsúly és e gyűjtemény még idejében bekerült a Déri Múzeum numizmatikai gyűjteményébe. Azért mondjuk, hogy idejében, mert exlibrisgyűjteménye és egyéb gyűjteményei a második világháború viharában elpusztultak, szétszóródtak. Szomorú sorsa volt ez egy munkás gyűjtőélet neves szenvedélye eredményének.

Vérbeli gyűjtőt azonban még gyűjteményének pusztulása sem tudja kedvenc gyűjtési területétől elszakítani. Így történt ez Nagy József, mindnyájunk "Józi bácsija" esetében is. Ha nem is törekedett gyűjteményének újjáteremtésére, érdeklődése az exlibris iránt nem lanykult és amikor 1959-ben életre hívtuk az új magyar exlibrisgyűjtő egyesületet, a Kisgrafika Barátok Körét, megint csak a zászló alá sorakozott, hogy hosszú életének leszűrt bölcsességével, közel hatvan éves gyűjtői tapasztalatával a fiatalok rendelkezésére álljon. A legutóbbi hónapokig ott láthattuk egyesületünk klubnapjain, a kezdő gyűjtőknek számlálatlanul osztogatta exlibriseit, tanácsokat adott, hasznos javaslatokat tett a gyűjtés fellendítése, a gyűjtőtábor kiszélesítése, a képzőművészeti kultúra népszerűsítése érdekében. Mindig volt mondanivalója és mindig tanultunk tőle. Most, amikor pár hónapi betegség után elszelítette őt közülünk a kérlelhetetlen halál, úgy emlékezünk vissza rá, mint aki egy hosszú, munkás életet át há szolgája volt a szépek és úgy őrizzük meg az emlékét, mint akire minden magyar gyűjtő mint példaképre tekinthet.

Galamboš Ferenc.

RÉSUMÉ

SOCIÉTÉ DES AMIS

DU PETIT GRAPHIQUE

François Galambos, dans son article "Joseph Nagy et le collectionnement d'exlibris hongrois" ébauche, à l'occasion de la mort de deluici, le rôle qu' a rempli Joseph Nagy dans la vie de l'exlibris hongrois. Des 45 propres planches, qu'il collectionna de 1908 jusqu'a sa mort, la première apparût en 1908, la dernière en 1961. En 1932 il fonda avec Kálmán Aradi et Tibor Pinterics l'Union des Collectionneurs d'exlibris et des Amis de l'Art Graphique. En outre en 1935 il fonda la Corporation Ajtónai-Irter et la redaction de son périodique: L'Exlibris Hongois. Il écrit plusieurs articles dans différents revues, ayant l'exlibris pour sujet. Il fonda la collection d'exlibris du Musée Déri à Debrecen et en septembre 1931 il fit une conférence sur l'exlibris à l'UNIVERSITÉ de IERREBEN. Le reste de sa collection, dispersée après la seconde guerre mondiale, est passé dans celle de la Bibliothèque Nationale Széchenyi /page 10-13/ L'article "Quelques notes sur la collection d'exlibris" nous fait connaître la technique de l'art graphique /page 17-19/.

C'est aussi François Galambos qui fait connaître l'oeuvre de Senvolini sur l'art graphique hongrois /page 22-23/. Les pages intermédiaires sont enlées des nouvelles de la vie d'exlibris nationale et étrangère.

Hazai hírek

Különlenyomatként is megjelent a régi magyar exlibris tudós monografusának, Dr. ARADY Kálmánnak a Magyar Könyvszemle 1962. évi 1. számában megjelent "Régi magyar emlékelexlibrisek" c. tanulmánya. Az illusztrált tanulmány az exlibriseknek azzal a fajtájával foglalkozik, amelyekkel magán-személyek birtokába, vagy köz-könyvtárak tulajdonába került nagyobb könyvgyűjteményeket szottak ellátni, az adományozó emlékének megörökítése céljából. A régi magyar exlibrisek között szép számmal találkoztunk emlékelexlibrisrel és ha ezek egyszerű technikájuk miatt művészeti szempontból nem is kiemelkedő alkotások, könyvtár történeti szerepük jelentős. A tanulmányt ajánljuk a magyar exlibrisgyűjtők figyelmébe.

NAGY ÁRPÁD emlékkiállítás rendezett a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum 1962. június 5. és június 19. között. A kiállítás három termet foglalt le. Az első teremben Nagy Árpád exlibrisai és szabad grafikái, a második teremben rajzai és akvarelljei, a harmadik teremben pedig ötvöstervei és ötvösműveinek fényképei kerültek kiállításra. A kiállítás sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy két hét alatt 3200 látogatója volt és A l m á s i G y u l a B é l a festőművész, - aki egyébként a kiállítást is megnyitotta - terjedelmes cikket írt róla a Csongrádmezei Hírlap 1962. június 14.-i számában. A cikk tartalmazza Nagy Árpád Lenze részére készült, Voltaire-fejet ábrázoló fametszeti exlibrisének /op.37./ reprodukcióját is. A kiállításról a Hétfői Hírek 1962. június 11.-i számában rövid hírből szintén megemlékezett.

MATA JÁNOS FAMETSZETE

A magyar exlibrisgyűjtők nem kis öröme a Magyar Bibliofil Társaság első illetményköteté, TÓTH Ervin: "Mata János fametszetei" című munkája arról a magyar exlibrisművészetről ad átfogó képet, akinek "magyar barokk"-stílusú exlibrisai ma is kedveltek gyűjtőink körében. A munka ötven eredeti ducról nyomott grafikát tartalmaz és az exlibrisek mellett izelítőt ad Mata János illusztrációiból, könyvdisztribúcióból és iniciáléiból is. A kitűnő munka, amely a hatszáz éves debreceni Alföldi Nyomda gondozásában, Székely János tipográfiai tervei szerint, Bodoni típusú betűkkel, offszet papíron készült, kétszáz számozott példányban /I-CC jelzéssel / a Kisgrafika Barátok Köre tagjainak is rendelkezésére áll.

Ugy látszik, megtört a jég és hosszú szünet után ismét rendszeresen gazdagodik a magyar exlibrisirodalom. Sajtókész Varga Sándor Frigyesnek, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezető helyettesének a magyar bibliofilia kiváló szakértőjének Walter Craneről és annak magyar kapcsolatairól készített tanulmánya is, amely a kiváló angol grafikusnak magyar megrendelők részére készült exlibriseit is tartalmazni fogja. A kis munka bibliofil kiállításban, valószínűleg jövő év elején fog napvilágot látni az OSZK. kiadásában, az Új Bibliográfiai Füzetek c. sorozatban.

Ex-Libris · Dr. Kerfész D.

GÁCSI MIHÁLY FAMETSZETE

Három exlibris-könyv címmel Galambos Ferenc Cruz Malpique: *Filosofia amena do exlibris c. könyvét* / Braga, 1960. /, Paul Ambrur: *5 x 5 exlibrist* puagravűrűris c. munkáját és a KBK. kiadásában megjelent lo metszet c. kiadványt ismertette a Magyar Könyvszemle 1962. évi 1. számában. Örvedetes, hogy a Magyar Tudományos Akadémia könyvtörténeti és bibliográfiai folyóirata, egyetlen könyvszemle folyóiratunk sem feledezik meg az exlibrisről, a bibliofilia édestestvéréről.

A könyvhét alkalmából az EGRY Megyei Könyvtár kiállítását rendezett T i l l e s B é l a és T r o j á n M a r i a n J ó z s e f exlibriseiből. Bár az 1962. évi kongresszusi mapában Trojan Marian József egy lapja is szerepel, a két kiállító művész gyűjtőink nem igen ismerik.

MAJOR JÓZSEF tollából, m. j. betűjegy alatt rövid, ügyes kis cikk jelent meg Exlibris címmel, az Iparművészeti Vállalat Híradó c. lapjának 1962. évi júniusi számában. A kis cikket, amely az Iparművészeti Vállalat dolgozói között igyakszik az exlibrisnek propagandát csinálni, B a l o n y i L á s z l ó két exlibrisének a reprodukciója díszíti.

Tardos Péternek a Ludas Matyi 32. számában megjelent és az exlibrisgyűjtőket méltán felháborító szatírája méltó választ kapott Varga Imre tollából, amely a "Szocialista Művészetért" c. lap 1962. évi 9. számában jelent meg "Kánikulai utóhangok" címmel. A cikkre, amely ellentétben Tardos Péter írásművével, szatírának is kiváló, felhívjuk grafikusművészeink és exlibrisgyűjtőink figyelmét.

KIADÁSI TERVÜNK

Előkészület alatt áll DRAHOS ISTVÁN fametszet mappája, amely a művész körülbelül 600 ouvre-jéből 40 válogatott lapot ad. Ez a mappa az 1962. évi illetménykötetként valószínűleg 1963. januárjában fog napvilágot látni. 1963. évre tervbe vettük GÁCS MIHÁLY/40 db válogatott kisgrafika/ és STETTNER BELA /40 db színes fa- és linometszet/ mappák kiadását. /Illetmény kötetek./ Ugyancsak 1963. évre tervezzük VARGA NÁNDOR LAJOS és egy "FIATAL MŰVÉSZEK" mappájának kiadását is és ezeket önköltéségi áron, mappaként körülbelül 30 forintért fogjuk a tagság rendelkezésére bocsájtani.

Megkezdjük rézkarc-mappa sorozatunk kiadását is és elsőnek GÁCS GÁBOR mappáját fogjuk megjeleníteni, mely már nyomás alatt van. A 100 példányban megjelenő mappa ára 150 forint. Előjegyezhető -50 forint egyidejű befizetése mellett. Körrünk titkáranál. 1963-ban szándékunkban van VARGA NÁNDOR LAJOS-tól is egy rézkarc-mappát kiadni, hasonló feltételek mellett. Tervezzük azonkívül egy kollektív rézmetszet-mappa kiadását is, művészenként 2-2 lappal: VERTEL JÓZSEF, KÉKESSI LÁSZLO, FÜLE MIHÁLY, NAGY ZOLTÁN és GÁLL PERENC munkáiból.

Kiadvány tervünk megvalósításához feltétlenül szükséges, hogy tagjaink az 1963. évi első félévi tagdíjkat legkésőbb 1963. február 28-ig fizessék be. Az évi csekély 60 forint fejében tagjaink évi 2 db fa- vagy linometszet mappát és a KBK. ÉRTESÍTŐ évi négy számát kapják /számanként 1-1 eredeti grafikával./ Aki csak a KBK. ÉRTESÍTŐRE és a cserelistára tart igényt, az évi 20 forintot fizet. 1963. évre már a 20, illetve 60 forint tagsági díj fizetése kötelező. Ha figyelembe vesszük a külföldi egyesületek evi tagdíjait és az azokért nyújtott kiadványokat, úgy nyugodtan megállapíthatjuk, hogy egyesületünk a legkisebb tagdíjakért a legtöbb ellenzolgáltatást adja.

A „DRAHOS” MAPPA
CÍMLAPDÚCA (VA)

ÉLESZDY ISTVÁN grafikus és festőművész klubtársunk kiállítását 1962. október 19.-én nyílt meg a Kulturkapcsolatok Intézetének Dorottya utcai kiállítási helyiségében. A kiállítást MESTERHÁZI LAJOS író nyitotta meg, aki megnyitó beszédében nem annyira a művészt, mint inkább az embert méltatta. A kiállításon Élesdy István külföldi utazása alatt készült akvarelljeinek és tusrajzainak kis hányadát láthattuk. A lényegyet megragadó tusrajzok és a modern fel fogású színdus akvarelliek a nagyszámú közönség körében nagy sikert arattak. A KBK. sok tagja vett részt a megnyitáson. A meghívó - a művész Velencét ábrázoló rézkarcja - nemcsak a kiállítás kedves emléke, de igazi csemege a grafika gyűjtőinek is.

Még egy művésztagunk kiállításáról kell megemlékeznünk. 1962. október 28.-án nyílt meg a debreceni Déry Múzeumban MENYHÁRT JÓZSEF grafikus és festőművész gyűjteményes kiállítását. A kiállítást Dr. S s o d o r a y L a j o s egyetemi tanár nyitotta meg és tömör összefoglalást adott Menyhárt József művészetéről, amely gyűjtőink előtt - legalább is grafikai vonatkozásában - közismert. Kár, hogy nem láthatjuk a kiállítást Budapeston is!

EGY ÉS MÁS AZ EXLIBRISGYŰJTÉS RŐL

A grafikai technikák ismerete nélkül az exlibriseket sem igazán élvezni, sem módszeresen gyűjteni nem lehet. Ismertetésüknél azonban csak a legszükségesebb tudnivalókra szorítokozom; a gyűjtés adta gyakorlat, valamint a nagyszámú, jó grafikai szakkönyv alapos áttanulmányozása módot ad a szükséges bővebb ismeretek elsajátítására is.

A grafika alapelve a vonal. A rajzi és a grafikai vonal azonban lényegileg más; az utóbbi művészi hatásánál nagy szerepet játszik az anyagsszerűség. A rajz vonala közvetlenül jelenteti meg az ábrázolt személyt vagy tárgyat, a grafikai vonal azonban közvetett megjelenési forma, amely sokszorosítás által jelentkezik. A rajz egyedi, a grafikai lap sokszorosított műalkotás. A rajz azonban egyedi voltánál fogva még nem szükségképpen művészebb, mint a sokszorosított lap, mert a művészi értéket nem az egyedi, vagy a többszörös megjelenés, hanem a művészet lényegi kérdése: a sokszor meghatározott, de lényegében és maradéktalanul soha meg nem közelíthető és meg nem határozható "szép" kérdése dönti el.

A grafikai technikát három nagy csoportba oszthatjuk: I. M a g a s n y o m á s, II. M é l y n y o m á s, III. S i k n y o m á s.

A MAGASNYOMÁS a grafika legősibb formája. Európában a könyvnyomtatással egyidejűleg jelenik meg, keleten azonban, főleg Kínában, sokkal régebben ismerik. Ősi megjelenési formája a fametszet. A fametszet /Holzschnitt, Wood-cut, gravure sur bois/ úgy készül, hogy a tömör rostu /körte, alma, puszpáng/ keresztben fűrészelt és tükörsimára csiszolt falapra a művész rárajzolja a kép fordítottját és azokat a foltokat, vonalakat, amelyeket fehéren kíván hagyni, kivésni. A művész a foltok kiszedésére félkör alakú, a vonalak kivésésére V alakú, az egészen vékony vonalak kiszedésére pedig beszuró vésőt használ. A kivésott falapra gumihengerrel festéket

viszünk, majd papírt szorítunk rá és lehengereljük. Az óvatosan leemelt papírlapon előtűnik fog állni a fametszet. A megfelelő művészi hatás eléréséhez igen fontos a felhasznált papír kiválasztása. Sajnos, a magyar nyomatok ebből a szempontból sok kivánnivalót hagynak maguk után. A fametszet a folt és a vonal formanyelvén jeleníti meg a szépet és a grafikai technikák közül a legszuggesztivebb élmények kifejezésére is alkalmas. Ismerünk színes fametszeteket is. Ezek vagy úgy készülnek, hogy a fametszetet kiszinezik, vagy úgy, hogy az egyes színeket külön-külön ducokról nyomják. Ez utóbbi természetesen művészebb. A színes fametszet azonban már festői hatásokra törekszik és így lényegében elmentéses a vonalművészet céljával. Ennek ellenére a színes fametszet ma

KELLEMES KARÁCSONYT,
BOLDOG ÚJ ÉVET KIVÁNNAK
GALAMBOS FERENCÉK

DRÁHOS ISTVÁN FAMETSZETE

FERY ANTAL FÉMETSZETE

külföldön újjászületőben van. Külföldi művelői közül az olasz Ser-volini közismert, hazai művészeink közül pedig újabban Fery Antal ki-sérletezik ezzel, nem kevés ered-ménnyel és sikerrel.

Magasnyomású sokszorosító-technika a linometszet és az ólom-metszet is. Hosszu szünet után, nap-jainkban a linometszet ismét elő-retörőben, az ólometszet pedig ki-veszőben van. A linometszet puha, törekeny anyaga miatt dekoratív megoldásokra alkalmas, az ólom-metszet pedig, éppen anyagának kemény-sége folytán a vonal művészi sze-repét hangsúlyozza ki. A linometszet is készülhet több színnel /az

egyes színeket külön-külön nyomva; külföldön igen nagy a divatja. A magasnyomású ellentéte a MÉLYNYOMÁS. A rajzot fémlemezbe vések vagy karcolják, a lapot festékkel vonják be, majd a festéket letörlik, úgy, hogy csak a vágatokban maradjon vissza. A nyomás következtében a vágatokban lévő festék kerül a papírra és adja meg a mélynyomású technikákkal készült lapok rajzát.

A mélynyomású az olasz renaissance ötvöseinek a találmánya. Első megjelenési formája a r é z m e t s z e t. A rajzolt négy-élű vésővel viszi a lemezre a művész. Hasonló technikával készül az a c é l m e t s z e t is, csak ehhez rézlemez helyett acél-lapot használnak, amelyet munka előtt meglágyítanak, majd újra megedzenek, hogy minél több nyomatot készíthessenek róla. Ma már nem igen élnek vele a grafikusok. A h i d e g t ű k a r c a r é z-metszéshez hasonló, a rajzot azonban nem vésővel, hanem acélütővel viszik a rézlemezre. A tü behatolása közben keletkező fémszakáll nyomásnál bársonyos tónust eredményez. A h á n t o l t m e t s z e t /mezzotinta/ olyan eljárás, amelynél a lemezt apró fo-gakkal ellátott buzogánnyal előbb érdesessé teszik, majd a rajz felvitele után a világosabb foltokat kívánó részeknél a lemez ér-deségét ismét megszüntetik. Ennek a technikának nem az éles vonal, hanem a folthatás a jellemzője.

A r é z k a r c a mélynyomású eljárás legkomplikáltabb, de legerősebb művészi hatást adó változata. A rézlemezt a rajz bekar-colás előtt saválló gyantaréteggel látják el, majd azt gyertya-lánggal befeketítik. A rajzot igen gyengéden karcolják, utána a lemezt savval kezelik, amely ott, ahol a gyantát eltávolították, a lemez kimaraja. A savazást többször is megismétlik, a világosabb-nak szánt részeket pedig óvják a további savhatástól. A rézkarc igen hosszadalmas sokszorosító technika, azonban ha művész csinál-ja és kellő technikai felkészültséggel készül, bámulatos művészi hatást tud eredményezni.

A v e r n i s - m o u -nál lágy gyantát alkalmaznak, erre pa-pírt helyeznek és a papírra viszik a rajzot. A papír felveszi a rajzolt helyeken az alapot és a savazás után nem túl éles vonalú rajzot ad, amely igen gyakran a krétarajzokra emlékeztet. Az a v e r n i s - e l j á r á s -nál a lemezt gyantaporral szórják be, majd megselegitik, hogy ezek az anyagok hozzátapadjanak. Ezután a lemezt gyenge savval kezelik és az egyes helyek maratását ad-va folthatják, míg megfelelő sötét, illetve szürke tónusokat

kapnak. A fent felsorolt mélynyomó-technikákat keverve /együtt/ is sűrűn alkalmazzák a művészek.

A mélynyomásnál természetesen nem készíthetünk tetszés szerinti számú levonatot. A kemény rézlap 150, a közepesen kemény lóo, a kovácsolt vörösrézlemez pedig 500-1000 jó levonatot készítésére alkalmas. Általában azonban száz levonatonál többet nem készítenek. A lemezt a megfelelő számú levonatot elkészítése után megsemmisítik, a levonatot pedig számozzák. A gyűjtők igen szeretik és keresik a próbalevonatokat, az egyes etapok levonatait is, mert ezek bepillantást engednek egy-egy grafikusművész alkotómódszerébe.

A grafikai sokszorosító technikák harmadik fajtája a SIKNYOMÁS. A felület síkját nem bontják meg vésővel vagy savazással, a nyomás a síklapról történik. Ismert fajtája a *l i t o g r á f i a* technikailag a víz és a zsíradék vegyithetetlenségén alapul. Az egyszerű, vagy színes rajzot nyomókőre viszik /solnhofeni mészkö/. A litográfia lényege az, hogy a kőlapra zsíros anyaggal rajzolnak, a többi részt pedig bevizezik. A festéket hengerrel viszik a kőlapra. Mivel a festéket csak a zsíros rész veszi fel, a lenyomat erről -tehát a sík lapról- történik. A litográfia fajtái: kőkréta-, tollrajz-, kőmetszet-, radírmódszer, topolitográfia, kromolitográfia, könyomásos cinkográfia, fotolitográfia stb. Senefelder e korszakalkotó találmánya /1796/ az exlibrisgrafikából mindjobban kiszorul, pedig hogy milyen egyszerű lapokat produkál, azt Hans Erni nemrég lezajlott budapesti kiállításának egyszerű kőrajzai is bizonyítják.

Siknyomó eljárás a *k l i s é* útján való sokszorosítás is, amely korlátlan számú levonatot elkészítését teszi lehetővé és így a legolcsóbb sokszorosító technika. A klisé fotomechanikai eljárással készült nyomódúc, amelyről a sokszorosítás nyomdai uton történik.

A grafikai technikákkal való bővebb megismerkedés céljából bizalommal ajánljuk gyűjtőinknek Varga Nándor Lajosnak, a kitűnő magyar grafikusművésznak és a Képzőművészeti Főiskola több évtizeden át volt grafikai tanárának könyveit: *A fametszet.* /Budapest 1940, Szerző, 519, 6, 1./ - *A rézkarc.* /Budapest 1935, Szerző 290 l./ - *Ismertető a művészi grafikához.* /Budapest 1943, Szerző 14+XXVI l./ . Jó szolgálatot tesz a gyűjtőknek ugyanezen szerző "Adattár a magyar művészeti grafikához I-II." c. könyve is; /Budapest 1937-1945/ amely az egyes művészek szignóit is közli. /Folytatjuk./

Galamboš Ferenc.

STETTNER B.
LÍNO-METSZETE

SÓS ZSIGMOND
FAMETSZETE

PALASTHY L.

ELŐADÁSAINK

Mint az már szokássá vált, a KBK. klubnapjain rendszeresen tartanak előadásokat gyűjtő-és művésztagtársaink. Az eddig elhangzott előadások tartalmasak és hasznosak voltak a jelenlévő hallgatóság számára. Mivel számtalan vidéki tagtársunk érdeklődött, helyszüke miatt csak az előadók nevét és az 1962-ben elhangzott előadások tárgyát közöljük.

Januárban RETHY István, Körünk titkára MENYHÁRT József fametszetéről, februárban Varga Nándor Lajos a kínai és japán fametszetekről, márciusban REISINGER Jenő STERENCZ Károly soproni grafikusról, áprilisban Dr. SOOS Imre VAN GOGH művészetéről, májusban GERGELY Ödön DIVÉKI József fametsző művészetéről tartott előadást. Júliusban tartotta vetített képes előadását ÉLESDDI István festőművész, "Akvarellek és rajzok négy országból" címmel. Októberben NAGY Zoltán rézmetszőművészünk Rómáról készült kő-filmjét mutattuk be. Novemberben Dr. VARGA Sándor Frigyes az exlibris gyűjtés kérdéseiről és decemberben Dr. KOVÁTS Ferenc "Leonardo anatomiai rajzainak orvosi aktualitása" című előadása hangzott el.

PERY ANTAL
FAMETSZETE

Gyűjtőtársaink kívánságára felkérjük művésztagjainkat, hogy ezentul küldjék meg Körünknek legújabb exlibriseik jegyzékét, melyet lapunk e helyen folyamatosan közölni fogunk.

PERY ANTAL újabb exlibrisei:

- /folytatjuk a mappa megjelenése óta megjelent opusainak felsorolását/
262. Farkas Mari exlibrise, Madár
 263. Nagy Lajos exlibrise, Nap
 264. Moskálné Nagy Anna exlibrise nő könyvvel
 265. A Filaxia 50 éves, alkalmi grafika, 2 színben
 266. Diane Noirel, exlibris Postakocsi
 267. Herbert Blockland, exlibris Nap
 268. Kismarton Margit, esküvői lap
 269. Herrero Ajuda, exlibris, Nő
 270. Párisi Kongresszus alkalmi grafika, Hajó
 271. Valentin Le Campion emlékezete, alk. grafika
 272. Herbert Blockland, exlibris Könyv, Nap
 273. Lovász A.E. alkalmi grafika Bölcső
 274. Pósa Lajos exlibris, Nyomda, 2 színű
 275. W.L. Egiersdorff, ex musicis, Chopin
 276. Nagy Lajos exlibris, Galamb
 277. Török Erzsébet, exlibris Madár, 2 színű
 278. G.F./Galambos Ferenc/, Galamb
 279. Pierre Bouquerel, exlibris Pálmafa
 280. Dr. Horváth Károly költőzködési grafika
 281. Dr. Wiltner Sándor, Karácsony, Bethlehemesek
 282. Nagy Lajos, exlibris, Vár
 283. Szelei Anikó, esküvői lap, Madár
 284. Georgios Lakita, exlibris Bagoly
 285. Dr. Gombos László, exlibris Postakürt, bélyeg 2 színben
- /Fery Antal fent felsorolt valamennyi munkája fametszet./

Előadás tartására hívta meg Dr. ARADY KÁLMÁNT, a régi magyar exlibris szakértőjét a ferrarai egyetem. Az előadás ideje 1962. december közepe, az előadás tárgya a ferrarai származású Manardus János humanista orvos magyarországi működése. Manardus János II. Ulászló magyar király udvari orvosaként működött hazánkban. Orvostörténeti jelentőségével vetekszik humanista működése is. Levelai /Epistolae medicinales, Ferrara 1521, Bologna 1531/ fontos művelődéstörténeti források. Dr Arady Kálmán meghívásához gratulálunk!

Hírünk a világban

Az OLASZ RÉZKARCOLÓK EGYESÜLETE három magyar művészt hívott meg vándorkiállítására: É l e s d y I s t v á n t, B o r d á s f e r e n c e t és V a d á s z E n d r é t. Az utóbbi már 18 éve halott és így csak művei vesznek részt a kiállításon. Mindhárom művész a magyar exlibrisnek is kiváló művelője és így kitüntetésszámba menő meghívásuk a magyar exlibris megbecsülését is jelenti.

GIANNI MANTERO, a világ egyik legnagyobb exlibrisgyűjtője a IX. párisi exlibris-kongresszuson érdekes előadást tartott "Építészeti az exlibrisben" címmel. Az előadás teljes szövegét nemrég közölte az olasz Exlibris c. folyóirat, ez évi 4. számában. A cikke elismertülően nyilatkozik Vadász Endre, Kavecsky Zoltán, Drahos István és Fery Antal, valamint Bordás Ferenc építészeti vonatkozású exlibriseiről.

Az új olasz exlibris kézikönyv B o n o - S e r v o l i n i munkája F e r y A n t a l Petrikovits László részére készült és Gutenberg fejét ábrázoló exlibrisét is közli. A sok történeti és gyakorlati részt tartalmazó, okos kézikönyvet nemrég szerzeményezte az Országos Széchényi Könyvtár. Ajánljuk gyűjtőink figyelmébe.

HERBERT OTT FAMETSZETE

R. KALJO FAMETSZETE

Művész és gyűjtőtagjainkat kérjük hogy új lapjaikról 2 példányt szíveskedjenek titkárunk részére beküldeni. A beküldött lap egyik példánya a köri kiállítási anyagba kerül, a másik példány pedig a művészek eddig elkészített lapjainak jegyzéke kiegészítéséhez szükséges, vagy esetleg ezen értesítőnkben fogjuk leköszölni.

Szeretettel üdvözljük a pécsi gyűjtőtársakat abból az alkalomból, hogy Szentesi Flórián, ottani tagtársunk kezdeményezésére megalakították a pécsi helyi csoportot, s ezzel újabb tagokat szereztek a KBK-nak. Kívánatos lenne, hogy olyan nagy városban, mint Debrecen, hasonló kezdeményezés indulna, mert a helyi csoportok megszervezésével, s havonta egyszeri összejövetelek megtartásával intenzív kisgrafikai élet alakulhatna ki, miként annak idején hasonló kezdeményezés, az Ajtósi Dürer Céh megalakulásához vezetett. - A pécsiek kezdeményezését köszönjük, s működésükhöz sok szerencsét kívánunk.

Köszöljük tagjainkkal, amennyiben exlibris, vagy kisgrafika nyomatra van szükségük, a ducot küldjék be titkárunk címére, 50 forintos árcéttal. A nyomtatokat és a ducokat postán fogjuk elküldeni. Ha rézkarc nyomatra van szükségük, ez esetben is kérjük a lemez beküldését, a példányszám megadása mellett. A nyomatok darabonkénti ára, a lap nagyságától függően 2.50 - 5 forint.

ÚJ TAGOK

- Tóth Katalin Bp. XV. Rákos u. 57.
 Tarnói Veronika
 Bp. VIII. Kisfaludy u. 28/b.
 Tókey Péter
 Nyiregyháza, Kölcsey u. 7.
 Varga Julia
 Bp. XIV. Wogyoródi u. 136/b.
 Lederer Lajos
 Bp. VII. Kertész u. 26/28.
 Dr. Kállay Zoltánné
 Bp. I. Attila u. 39.
 Varga Edit
 Bp. V. Balassa B.u. 27.
 Zutnyánszky Hedvig
 Bp. II. Pajzs u. 3.
 Solfra Elemér
 Pécs, Kolozsvári u. 24.
 Korda Béla festőművész
 Pécs, III. Rácváros u. 1.
 Bolváry Alajos grafikus
 Pécs, Kiss Ernő u. 48.
 Horvay Tibor grafikus
 Pécs, Atléta u. 23.
 Baranyai György
 Pécs, Rákóczi u. 13/b.
 Köves Béla Bp. XI. Ulászló u. 45.
 Hajdu János Bp. XXI. Rákóczi u. 47
 Sinkó Ferenc Vác, Szilasi u. 6
 Schin Vilmos grafikus
 Bp. XII. Mártonvárosi u. 13.

Cserelistáink még mindig a nyomásban van, reméljük ezen értesítőnkkel együtt postázhatjuk majd tagjainknak.

MŰVESI- ÉS GYŪJTŐTAGJAINKNAK
 SIKERES ÉS BOLDOG ÚJJEVI KIVÁNSÁG
 A KBK VEZETŐSÉGE

A Kisgrafika Barátok Köre értesítője. - Szerkeszti Galambos F.
 A kiadásért felel: Réthy István KBK titkár.

Készült a Múzeumok Rotaüzemében, 1 iv terjedelemben, 500 példányban.